

YOSH OILALARDA OILAVIY MUNOSABATNING SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Dilnoza Murtazoyevna Qodirova
dilya_kodirova_92@mail.ru
Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya: ushbu maqolada yosh oila to'g'risidagi umumiy tassavurlar hamda yosh oiladagi er-xotin munosabatlarning psixologik xususiyatlari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Qadriyat, halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharmu-hayo, mehru-oqibat, mehnatsevarlik, beqarorlik, genogramma, semptomatik, diagramma, psixoterapiya, ota-onalik

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF FAMILY RELATIONSHIP IN YOUNG FAMILIES

Dilnoza Murtazoyevna Qodirova
dilya_kodirova_92@mail.ru
Bukhara State University

Abstract: The article provides an overview of a young family and the psychological characteristics of the relationship of a young couple.

Keywords: Value, honesty, truthfulness, honor, shame, kindness, hard work, instability, genogram, symptomatic, diagram, psychotherapy, parenting.

Oila - har bir shaxsda ilk yoshligidan boshlab shakllanadigan insoniy fazilatlar, ezgu-istaklar, qadriyatlar takomil topadigan, ming yillar davomida shakllangan o'zbek xalqining qadriyatlari va ma'naviy merosi ravnag'ini ta'minlovchi tarbiya maskanidir. "Halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharmu-hayo, mehru-oqibat, mehnatsevarlik kabi barcha insoniy fazilatlar, eng avvalo, oilada shakllangan". Bola shakllanishining ilk maktabi esa ota-onaning o'zaro munosabatlari majmui bo'lib hisoblanadi. Ayniqsa yosh oilalarda ota-onalik ma'suliyatini o'z zimmasiga olib o'zaro munosabatlar tizimini to'g'ri shakllantirish jarayonlarida kuzatiladi.

Yosh oila deb, avvalo, er va xotinning ikkalasi ham 30 yoshdan oshmagan yoki oilaviy turmush qurish tajribasi 10 yildan oshmagan yoshlar oilasi nazarda tutiladi. Birinchi yondashuv, ya'ni, er va xotinning pasport yoshini inobatga olib, oilaga maqom berish to'g'riroq bo'lib, qachon turmush qurganligidan qat'iy nazar, albatta, shu muddat orasida xali yigit ham qiz ham tom ma'noda katta mehnat stajiga ega bo'lmaydi, va ko'p hollarda ayol-ona aynan shu davrda farzandli bo'lib, uy bekasi

bo'lib o'tirib qolishi ehtimoli katta. Agar ikkinchi yondashuv bo'yicha yosh oilani oilada yashash muddatiga ko'ra tabaqalashtirilsa, unda u yoki bu jamiyatda nikoh yoshining o'rtacha ko'rsatgichi ortib yoki kamayib borishini nazarda tutish lozim. Chunki ayrim davlatda va ayrim milliy-madaniy muhitda yoshlarni juda erta turmush qurishi rag'batlantirilsa, boshqalarida, ayniqsa, oxirgi yillarda aksincha, yigit va qizlarning kasb-hunar orttirish bo'yicha professional malakaga erishish asosiy qadriyat hisoblangan sharoitlarda 30 yoshdan oshgan odam endi oila qurgan yoki xali ham turmush qurmagan bo'lishi ham mumkin.

Umuman, fanda yosh oilani tavsiflaganda quyidagi mezonlar inobatga olinadi:

- juda yosh oila - nikohga kirgan vaqtdan toki 4 yilgacha;
- yosh oila - 5 yildan 9 yilgacha;
- o'rta oilaviy hayot muddati - 10 yildan 19 yilgacha;
- katta oilaviy hayot muddati - 20 yil va undan ortiq muddat turmush kechirganlar oilasi.

Ko'plab olimlarning ta'kidlashlaricha, yosh oilaning mustahkamlanib, oyoqqa turib ketishi, turli maishiy muammolarni o'zi mustaqil xal qilishi uchun zarur bo'lgan muddat aslida turmush qurgan ikki shaxsning bir-biriga bo'lgan samimiy munosabatiga, oila va uning atrofidagi turli qadriyatlarga nisbatan uyg'un qarashlariga, ota-ona oilasida ibrat sifatida ko'rgan-kechirganlarini uchun o'z oilasida qo'llay bilish mahoratiga bevosita bog'liqdir. Lekin baribir har bir oila aynan yoshlik davridagi qiyinchiliklarni boshdan kechiradiki, bu muammolar quyidagi holatlarga bog'liq tarzda namoyon bo'ladi:

- oilaviy hayotni bir maromda kechishini ta'minlash, ishlash, o'qish yoki boshqa masalalarni xal qilish uchun vaqtning yetishmasligi;
- vaqtni yaxshi o'tkazish, ko'ngilxushliklarning cheklanganligi;
- yangi sharoitda erkakning ham ayolning jismonan toliqishi, asablarning charchashi;
- iqtisodiy qiyinchiliklar.¹

Yosh oilalarda munosabat tizimi asosiy rol o'ynaydi bunda ikki yoshning bir - birini tushunishi evaziga oiladagi tashqi ta'sirlarning yuzaga kelishining oldini olinadi. Psixologik nuqtai nazardan biologik, psixologik hamda ijtimoiy qovushish turlarining o'zaro almashib turishi yosh oilalardagi o'zaro munosabatlarda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Tarixiy ma'lumotlarning guvohlik berishicha, oilaviy munosabatlar madaniyati sharq xalqlarida juda qadimdan rivojlangan ijtimoiy voqelik ekanligini ko'rsatadi. 40 yillik faoliyati davomida doktor Bouen yangi nazariyani hamda uning nazariyasiga asoslangan yangi psixoterapiya usulini ishlab chiqdi. Bouen nazariyasining uni

¹ ПСИХОЛОГИЯ СЕМЬЯ: Учебник для педагогических Вузов // Автор: В.М.Каримова. – Т.: 2007. – 316 с.

an'anaviy psixoterapiya nazariyasidan ajratib turadigan asosiy asosi: oila - bu hissiy birlik va oila emotsional birlikning bir a'zosining hissiy faoliyatidagi har qanday o'zgarish taxminiy va avtomatik ravishda hissiy faoliyatdagi o'zgarishlar bilan qoplanadi. Bouen uchun avvalgi an'anaviy psixologiya o'ylaganidek shaxs emas, balki hissiy faoliyatning asosiy birligi bo'lgan. Ushbu tamoyil ikkita muhim ahamiyatga ega: 1) har bir oila a'zosining hissiy faoliyati, bitta oila a'zosida tibbiy, psixiatrik yoki ijtimoiy kasallik paydo bo'lishida muhim rol o'ynaydi va 2) davolash simptomatik odamga qaratilishi shart emas.

Semptomatik odamda to'g'ridan-to'g'ri davolanishga majbur bo'lmaslik, og'ir klinik holatlarga yangi moslashuvchanlikni keltirib chiqardi - masalan, simptomatik odam terapiyadan voz kechgan yoki faqat oila bosimi ostida terapiyaga borgan. Binobarin, agar oilaning bir a'zosi o'zining hissiy faoliyatini o'zgartirishi mumkin bo'lsa, agar u o'zi mavjud bo'lsa va u oilada hisobga olinadigan bo'lsa, butun oila o'sha odamning o'zgarishi qobiliyatiga javoban o'z faoliyatini yaxshilaydi. Bu sinaluvchilarga «oilaviy terapiya», albatta, butun oila a'zolari bilan maslahatlashuvlarni anglatishini tushunishiga yordam berishi kerak. Aksincha, «oilaviy terapiya» bu oila a'zolari o'rtasida o'zaro munosabatni kontseptsiyalashtiradigan fikrlash uslubiga asoslangan maslahatdir.

Ushbu asosda Bouen o'zining nazariyasini aks ettiruvchi sakkizta prinsipni ishlab chiqdi: 1) o'zlikni farqlash, 2) uchburchak, 3) yadroviy oilaviy hissiy jarayon, 4) oilani proektsiyalash jarayoni, 5) ko'p avlodlarni uzatish jarayoni, 6) birodarlarning pozitsiyasi, 7) hissiy uzilish va 8) jamiyatdagi hissiy jarayonlar.

An'anaviy nazariy til ushbu kuzatuvlarni yetarli darajada tavsiflamaganligi sababli, Bouen oilaviy diagrammalarni chizgan. Ushbu diagrammalar yoki «oilaviy daraxtlar» bebaho bo'lib chiqdi, chunki ular 1) o'yinchilarni to'g'ri ushlab turishga yordam berishdi, 2) muhim oilaviy faktlarni tuzishdi, 3) murakkab oilaviy naqshlarni aniq geshtaltini taqdim etishdi 4) terapevt va mijozga qanday qilib faraz qilishda yordam berishdi klinik muammo oilaviy kontekst bilan bog'liq edi va muammo va kontekst vaqt o'tishi bilan qanday rivojlandi va 5) terapevt va bemor uchun tizimlarning fikrlashini osonlashtirdi. Oilaviy diagrammalarni chizish amaliyoti Monika Makgoldrik tomonidan «Genograms in Family Assessment» nomli nashrida yagona terapevtik vosita sifatida ishlab chiqilgan. Keyinchalik, genogramma oilaviy tizimlar nazariyasining ramziga aylandi². Yuqoridagi ilmiy nazariyalarning amaliy ahamiyati sifatida yosh oilalarda munosabatlar tizimini tashkillashtirish asosida quyidagi vazifalar muhim ahamiyatga ega sifatida izohlanadi.

1. Ikki yoshning bir-birini hurmat qilishi
2. Er-xotin rolidagi o'zaro bog'liqlik holati

² Bowen, Murray (1966), "Klinik amaliyotda oila nazariyasidan foydalanish", Klinik amaliyotda oilaviy terapiya (qayta nashr etilgan), Lanham, MD: Rowman and Littlefield (nashriyot 2004), 147-181 betlar

3. Bir-birini tushunish va qo'llab quvvatlash asosida oila tizimini shakllantirish

4. Ota-onalik hamda kelin-kiyov ma'suliyatini to'g'ri anglash orqali munosabatlarni shakllantirib borish

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Психология семья: Учебник для педагогических Вузов // Автор: В.М.Каримова. – Т.:, 2007. – 316 с.

2. Bowen, Murray (1966), "Klinik amaliyotda oila nazariyasidan foydalanish", Klinik amaliyotda oilaviy terapiya (qayta nashr etilgan), Lanham, MD: Rowman and Littlefield (nashriyot 2004), 147-181 betlar,

3. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования ред. Е. Г. Силяева М.: Издательский центр «Академия», 2002.

4. Тойирова Л. И. ПСИХОДИАГНОТИЧЕСКИЙ ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ДВОЙНЫХ ПАР БЛИЗНЕЦОВ //Теория и практика современной науки. – 2018. – №. 5. – С. 1113-1115.

5. Тойирова Ш. И., Тойирова Л. И. Психологическая роль геронтологии в республике Узбекистан //Инклюзивное образование и психолого-педагогическое сопровождение лиц с ОВЗ и инвалидов: от раннего возраста до профессиональной подготовки. Региональные практики и модели. – 2020. – С. 202-205.

6. Ш.Тойирова, Бухоро давлат университети Ўзбек оилаларда эгизак фарзандларни тарбиялашдаги ўзига хос психологик муаммолар Научно-методический журнал «Искусство и культура Востока» - (2) I / 2020 ISSN 2181-063X <http://oac.dsmi-qf.uz>

7. Тойирова Л. И., Тойирова Ш. И. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДРОСТКОВ-БЛИЗНЕЦОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЕ //негізі» атты халықаралық білім беру онлайн-конференциясының материалдары.–. – 2019. – С. 113.

8. Тойирова Л. И., Абдуганиева Д. А. ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ: С УЧЕТОМ ВОЗРАСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ //Перспективные этапы развития научных исследований: теория и практика. – 2019. – С. 21-23.

9. Тойирова Л. Эгизаклар ривожланиш босқичларидаги ўзига хос психологик хусусиятлар //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. I (2).

10. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 06, 2020 ISSN: INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL PROPERTIES OF THE WORLD Toyirova Laylo Izatovna, Nazarov Azamat Sattorivich

11. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 06, 2020
ISSN: 1475-7192 PSYCHODIAGNOSTICS OF DISTINGUISHING TWINS FROM
EACH OTHER Toyirova Shakhlo Izatovna, Bakhriyeva Nargiza Axmedovna